

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ПРИКАРПАТСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ВАСИЛЯ СТЕФАНІКА**

Факультет історії, політології і міжнародних відносин

Кафедра етнології і археології

СИЛАБУС НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Археологія

Рівень вищої освіти – перший (бакалаврський)

Освітня програма «Історія та археологія»

Спеціальність 032 «Історія та археологія»

Галузь знань 03 Гуманітарні науки

Затверджено на засіданні
кафедри етнології і археології
Протокол № 1 від 28 серпня 2024 р.

м. Івано-Франківськ – 2024 р.

1. Загальна інформація

Назва дисципліни	Археологія
Викладач (і)	Кочкін Ігор Тарасович, старший викладач
Контактний телефон викладача	Мобільний телефон: 0983182744 Кафедра: (0342) 59-61-87
E-mail викладача	ihor.kochkin@pnu.edu.ua
Формат дисципліни	Очний/заочний 1. Обов'язкові дисципліни 1.2.Цикл професійної підготовки. 1.2.1. Теоретична підготовка
Обсяг дисципліни	6 кредитів ЄКТС, 60 год.
Посилання на сайт дистанційного навчання	https://d-learn.pnu.edu.ua/
Консультації	середа, 14.00 год. – 16.00 год.

2. Анотація до навчальної дисципліни

Предмет вивчення археології – історія людства та закономірності його розвитку на підставі речових (археологічних джерел). Вивчення історії вимагає знання основ загальносвітової історії розвитку матеріальної культури і її головних етапів і порівняння їх із головними етапами розвитку культури на території України. Майбутній історик, археолог потребує поглибленої фахової підготовки з різних історичних дисциплін і зокрема археології. Він повинен знати археологічні епохи, культури, головні археологічні пам'ятки світового рівня і України. Вчителю необхідне усвідомлення різноманітних історичних джерел і методики їх обробки, оскільки на сьогодні археологія використовує велику кількість методів отримання і обробки матеріальних джерел, зокрема природничих наук, і математику, і комп'ютерну технологію тощо.

Програма курсу «Археологія» має на меті ознайомити студентів спеціальності 032 «Історія та археологія» з пам'ятками матеріальної культури давнього населення України та навчити їх вбачати у старожитностях підґрунтя для дослідження різноманітних аспектів життєдіяльності первісних громад, племен і народів далекого минулого, а також використовувати ретельний аналіз конкретних артефактів для історичних реконструкцій та узагальнень. Серед основних завдань, що ставляться у ході викладання курсу – ознайомлення з методикою проведення польових археологічних досліджень, розгляд концепцій вчених, щодо часу та шляхів заселення території України людиною, вивчення динаміки розвитку природного оточення людини у плейстоцені та визначення його впливу на розселення первісних громад, висвітлення кризи мисливського господарства, дослідження “неолітичної революції” та її значення для подальшого розвитку людства, вивчення процесу впровадження у виробництво металів (міді, бронзи, заліза) та його історичних наслідків, дослідження кіммерійської доби, скіфського часу, сарматської

історії, висвітлення проблем грецької колонізації Північного Причорномор'я, вивчення ключових питань етногенезу та етнічної історії слов'янського населення Східної Європи.

3. Мета та цілі навчальної дисципліни

Мета вивчення навчальної дисципліни - навчити студентів використовувати пам'ятки матеріальної культури як об'єкт для вивчення господарства, побуту, культури, історії племен і народів, що жили в глибокому минулому, навчити майбутніх спеціалістів використовувати глибокий аналіз конкретних археологічних матеріалів для історичних узагальнень, висновків. Навчити студентів досліджуючи такі пам'ятки за допомогою археологічних методів та методів суміжних дисциплін, простежувати основні періоди історичного й культурного розвитку населення, етнічні й соціально-економічні процеси на території нашої країни.

Основними цілями вивчення дисципліни є:

- методичні: сформувати науковий підхід до аналізу та інтерпретації археологічних матеріалів як основи реконструкції історичного процесу;
- пізнавальні: сприяти усвідомленню глибоких коренів та витоків нашої культурної спадщини на досягненнях сучасної археології, без використання ідеологічних стереотипів та міфологем;
- практичні: надати вмінь аналізувати джерела та критично сприймати інформацію і теоретичні міркування.

У результаті вивчення навчальної дисципліни студент повинен знати:

- історію розвитку археології, як науки;
- систематизацію археологічних джерел;
- методи археологічного датування;
- методи вивчення археологічних пам'яток;
- періодизацію і хронологію археології України.

вміти:

- використовувати набуті знання для вивчення проблем історії стародавнього населення;
- робити висновки та узагальнення на основі аналізу характеру археологічних джерел;
- використовувати різні методи археологічного дослідження для датування (відносного) археологічних пам'яток;
- узагальнювати дані про господарство і матеріальну культуру стародавнього населення на основі аналізу характеру археологічних джерел.

4. Програмні компетентності та результати навчання

Загальні компетентності:

ЗК 2. Здатність зберігати та примножувати моральні, наукові цінності і досягнення суспільства на основі розуміння історії та закономірностей розвитку предметної області, її місця у загальній системі знань про природу і суспільство та у розвитку суспільства, техніки і технологій, використовувати різні види та форми рухової активності для активного відпочинку та ведення здорового способу життя.

ЗК 3. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу.

ЗК 6. Здатність до пошуку та аналізу інформації з різних джерел.

ЗК 7. Здатність виявляти, ставити та вирішувати проблеми.

ЗК 8. Здатність застосовувати знання практичних ситуаціях.

Спеціальні (фахові) компетентності:

СК 1. Усвідомлення взаємозв'язку між фактами, подіями, явищами і процесами в минулому та сучасності.

СК 5. Здатність відшуковувати необхідні освітньої та наукової діяльності історичні джерела (архівні та опубліковані документи, етнографічні, картографічні матеріали, музейні експонати, археологічні артефакти і т. п.).

СК 7. Здатність використовувати фахові знання та професійні навички для виявлення, охорони та популяризації історико-культурної спадщини.

СК 9. Здатність працювати з історичними текстами і документами, коментувати, анотувати їх відповідно до певних критеріїв; презентувати і обговорювати результати наукових досліджень.

СК 11. Здатність здійснювати та організовувати археологічну діяльність.

Програмні результати навчання:

ПРН 1. Знати найважливіші факти історичного минулого українського народу і історії людства загалом, а також мати більш глибокі знання про певний історичний період або проблему.

ПРН 2. Розуміти контекст і причини відповідних історичних подій та використовувати ці знання у професійній діяльності.

ПРН 3. Знати основні підходи до вивчення вітчизняної та світової історії, принципи і методи історичного пізнання, основні типи і види історичних джерел.

ПРН 5. Вміти працювати з письмовими, речовими, етнографічними, усними, архівними та іншими історичними джерелами.

ПРН 9. Мати навички організації практичного вирішення питань історичної пам'яті та охорони матеріальної й нематеріальної культурної спадщини України.

ПРН 13. Розуміти загальні та специфічні риси історичного розвитку різних

регіонів України, Європи та світу, фактори, що зумовлюють різноманіття культур та національних спільнот, ефективно співпрацювати з носіями різних історичних та культурних цінностей.

5. Організація навчання

Обсяг навчальної дисципліни	
Вид заняття	Загальна кількість годин
лекції	24
семінарські заняття / практичні / лабораторні	36
самостійна робота	120

Ознаки навчальної дисципліни			
Семестр	Спеціальність	Курс (рік навчання)	Нормативний / вибірковий
2-й семестр	032 Історія та археологія	1-й курс	Нормативний

Тематика навчальної дисципліни			
Тема	кількість год.		
	лекції	заняття	сам. роб
Тема 1. Теоретичні проблеми археологічної науки	2	2	10
Тема 2. Палеоліт України.	4	4	12
Тема 3. Мезоліт.	2	2	8
Тема 4. Населення неолітичної доби. Культури неоліту.	2	4	8
Тема 5. Епоха раннього металу. Міднокам'яний вік.	4	4	12
Тема 6. Бронзовий вік на території України.	2	4	12

Тема 7. Археологія раннього залізного віку.	2	6	16
Тема 8. Археологія античних міст Північного Причорномор'я.	2	4	12
Тема 9. Слов'янські культури кінця I – першої половини II тис. н.е.	2	2	8
Тема 10. Археологія епохи Київської Русі	2	4	12
ЗАГ.:	24	36	120

6. Система оцінювання навчальної дисципліни

Загальна система оцінювання навчальної дисципліни	<p>Структура розподілу балів у ході аудиторно-самостійної роботи студентів у першому модулі 2 семестру (лютий – березень 2025 р.):</p> <ol style="list-style-type: none"> 1) усні та письмові відповіді на семінарських заняттях з використанням мультимедійних презентацій своїх відповідей – 15 балів (три оцінки на п'яти семінарських заняттях); 2) підсумкова контрольна робота на останньому занятті - 15 б. 3) індивідуальна робота № 1: підготовка кожним студентом (-кою) тематичної археологічної карти «Археологічна карта України доби раннього палеоліту» - 1 б.; 4) індивідуальна робота № 2: підготовка кожним студентом (-кою) тематичної археологічної карти «Пізній палеоліт України» - 1 б.; 5) індивідуальна робота № 3: підготовка кожним студентом (-кою) тематичної археологічної карти «Неолітичні культури на території України» - 1 б.; 6) індивідуальна робота № 4: підготовка кожним студентом (-кою) тематичної археологічної карти «Культури міднокам'яного віку на території України» - 1 б.; 7) індивідуальна робота № 5: підготовка кожним студентом (-кою) тематичної археологічної карти «Культури доби бронзи на карті України (ранній, середній і пізній етапи по 1 карті)» - 3 б.;
---	---

За підсумками роботи у першому модулі виставляється підсумкова оцінка.

Структура розподілу балів у ході аудиторно-самостійної роботи студентів у другому модулі 2 семестру (квітень – перша половина травня 2025 р.)

1) індивідуальна робота № 6: підготовка кожним студентом (-кою) тематичної археологічної карти «Археологічні культури Центрально-Східної Європи у гальштатський і латенський періоди», 2 год. - 1 б.

2) індивідуальна робота № 7: підготовка кожним студентом (-кою) тематичної археологічної карти «Передскіфський період в археології України» - 1 б.

3) індивідуальна робота № 8: підготовка кожним студентом (-кою) тематичної археологічної карти «Пам'ятки скіфської доби (кургани, городища, міста) на території України», 2 год. – 1 б.;

4) індивідуальна робота № 9: підготовка кожним студентом тематичної археологічної карти - «Давньогрецька колонізація Північного Причорномор'я», 2 год. - 1 б.

5) індивідуальна робота № 10: підготовка кожним студентом (-кою) тематичної археологічної карти «Городища і селища Київської Русі», 2 год.– 1 б.

8) підготовка кожним студентом (-кою) реферату на визначену тему - 10 б.

Загальна кількість – 50 балів.

Підсумковий контроль – іспит (екзамен) (друга половина травня-початок червня 2025 р.):

Письмовий іспит

Екзаменаційний білет складається з описової частини (в екзаменаційному білеті по 3 питання, які відповідають питанням програмових вимог, кожне оцінюються максимально 10 балами,) – 30 балів.

і тестової частини, яка складається з 20 тестових питань, кожне з яких оцінюється в 1 бал - загальна кількість балів 20 балів.

Загальна кількість балів за відповідь на екзамені – 50 балів.

<p>Вимоги до письмових робіт</p>	<p>Індивідуальні роботи з Археології мають форму створення тематичних археологічних карт (10 карт) і написання реферату на визначену тему:</p> <p>Студенти протягом семестру готують і здають на перевірку тематичні археологічні карти. В якості основи карти може бути використана контурна карта України (виділені ріки, підписані їх назви). Контури територій археологічних культур наносяться кольоровими олівцями, а сама їх територія затонується відповідним кольором. Для пояснення зображеного в кутку карти необхідно розташувати «Умовні позначення», де вказати всю необхідну інформацію. Археологічні пам'ятки наносяться на карти за допомогою відповідних позначок, підписуються їх назви. За кожен виконану карту можна отримати 1 бал. (1 б. x 10 карт = 10 б.).</p> <p>Також здобувачами готується реферат або мультимедійний проєкт.</p> <p>Критерії оцінювання реферату, мультимедійного проєкту:</p> <ul style="list-style-type: none"> – глибоке, чітке і логічне розкриття проблеми, дотримання наукових норм оформлення, відображена власна позиція - 5 балів – обґрунтоване розкриття проблеми, є незначні помилки в оформленні наукового апарату - 4 бали – тема розкрита неповно, є помилки в оформленні наукового апарату, використано обмежену кількість джерел - 3 бали – розкритий лише окремий аспект, реферат суто компілятивного характеру, є суттєві помилки в оформленні наукового апарату, зданий несвоєчасно - 2-1 бали – реферат не зарахований - 0 балів
<p>Семінарські заняття</p>	<p>У ході поточного контролю здійснюється усне та письмове опитування з тем, передбачених для семінарських занять. Також здійснюється контроль самостійної роботи відповідно до визначеної тематики.</p> <p>Оцінювання знань та науково-пошукової роботи студентів на семінарських заняттях проводиться за 5-ти бальною шкалою.</p>

<p>Умови допуску до підсумкового контролю</p>	<p>Належне виконання: 1) змісту питань планів семінарських занять (лютий - перша половина травня 2024 р.). Для цього необхідно готувати конспекти семінарських занять. Вітається якісна підготовка мультимедійних презентацій для відповідей на семінарські питання. Мультимедійна презентація на семінарське питання не повинна перевищувати 20 слайдів. Однак слід пам'ятати, що візуалізована презентація тільки доповнює підготовлену основну відповідь студента (-ки). Показує здатність студентом (-кою) використовувати сучасні інформаційно-технологічні ресурси і вміти впроваджувати ІКТ (інформаційно-комунікаційні технології) в освітній процес;</p> <p>2) десяти індивідуальних робіт протягом (початок лютого - травень 2024 р.) навчального процесу. Виконання цих завдань передбачає якісну пошукову працю, творчий підхід до оформлення студентом (-кою) тієї чи іншої індивідуальної роботи.</p> <p>3) належна підготовка реферату на обрану тему. Студент (-ка) допускається до підсумкового контролю (іспиту – екзамен) у травні 2022 р. за умови відпрацювання усіх «заборгованостей» та набору 25 і більше балів.</p>
<p>Підсумковий контроль</p>	<p>Семестровий контроль рівня знань та успішності студентів відбувається у формі екзамену. Підсумкова оцінка (максимум 100 балів) визначається як сума балів за поточний контроль знань (максимум 50 балів) та результатів екзаменаційної роботи (максимум 50 балів). Підсумковий бал за поточний контроль знань складається з суми підсумкового балу за семінарські заняття (максимально 20 балів), балу за контрольну роботу (максимально 20 балів) і балу за індивідуальну роботу (максимально 10 балів) та в сукупності становить максимально 50 балів.</p>

7. Політика навчальної дисципліни

<p>Студентам I курсу перед тим, як розпочати вивчення дисципліни, рекомендується ознайомитися із Студентським путівником ПНУ https://senat.pnu.edu.ua/wpcontent/uploads/sites/135/2023/04/studentskyj_putivnyk_2023-1.pdf</p>
--

Письмові роботи:

Контрольні письмові роботи виконуються студентами на 9 і 18 семінарських заняттях.

Індивідуальний проект (завдання) можна виконати у вигляді реферату або мультимедійної презентації до обраної теми.

Академічна доброчесність:

Як викладач, так і студент, повинні дотримуватися «Положення про запобігання академічному плагіату та іншим порушенням академічної доброчесності у навчальній та науково-дослідній роботі здобувачів освіти Прикарпатського національного університету імені Василя Стефаника» та Кодексу честі ПНУ <https://pnu.edu.ua/polozhennia-prozaprobihannia-plahiatu/>

У випадку запозичених робіт, відсутності посилань на використані джерела, випадків плагіату, виявів академічної недоброчесності (списування) викладач виставляє негативну оцінку та пропонує студентові повторно виконати необхідний вид роботи.

Відвідування занять

Відвідування занять обов'язкове. У випадку пропуску відпрацьовується тема пропущеного заняття у визначені час та спосіб (усна співбесіда, тестування). Для відпрацювання пропущених аудиторних занять, негативних оцінок та подачі індивідуальних робіт визначений час – середа, 14.00 год. – 16.00 год.

Під час занять дозволяється користування мобільним телефоном винятково для навчальних цілей.

Неформальна освіта

Можливість зарахування результатів неформальної освіти регламентується «Положенням про визнання результатів навчання, здобутих шляхом неформальної освіти, в Прикарпатському національному університеті імені Василя Стефаника» (введено в дію наказом ректора № 672 від 24.11.2022 р.) <https://nmv.pnu.edu.ua/wpcontent/uploads/sites/118/2022/11/neformalna-osvita.pdf>

8. Рекомендована література

Базова

1. Археологія України: курс лекцій: Навч. посібник для студ. вищих навч. закл. / Л. Л. Залізник [та ін.] ; ред. Л. Л. Залізник. - К.: Либідь, 2005. 504 с.
2. Бунятян К.П. Давнє населення України: навчальний посібник. – К.: Либідь., 1999. 228 с.
3. Винокур І.С., Телегін Д.Я. Археологія України. – Тернопіль: Навчальна книга - Богдан, 2008. 498 с.
4. Ситник О.С. Культурна антропологія: походження людини і суспільства : посіб. для студ. .– Львів : Вид-во Львівської політехніки, 2012. 179 с. Режим доступу: <http://metodportal.com/node/13057>

5. Словник-довідник з археології / Редактор-укладач Н.О. Гаврилюк. Київ: Наукова думка. 1996. 430 с.
6. Чмихов М.О., Кравченко Н.М., Черняков І.Т. Археологія і стародавня історія України: Курс лекцій. – Київ: Либідь, 1992. 375 с.
7. Шидловський П. Мисливці на мамонтів басейну Дніпра : навч. посіб. Київ: ВПЦ Київський університет, 2020. 144 с. <https://zenodo.org/records/5515482>

Допоміжна

1. Баран В. Д. Давні слов'яни Україна крізь віки. У 15-ти тт. – Т. 3: / За заг. ред. В. Смоля. НАН України. Інститут археології, Інститут історії України. К.: Альтернативи, 1998. 336 с.
2. Бунятян К. П., Мурзін В. Ю., Симоненко О. В. На світанку історії. Україна крізь віки. У 15-ти тт. – Т. 1: / За заг. ред. В. Смоля. НАН України. Інститут археології, Інститут історії України. К.: Альтернативи, 1998. 335 с.
3. Бурдо Н.Б., Відейко М.Ю. Трипільська культура. Спогади про золотий вік. К.: Фоліо, 2007.
4. Відейко М.Ю. Шляхами трипільського світу. – К.: Наш час, 2007.
5. Горбаненко С.А., Пашкевич Г.О. Землеробство давніх слов'ян (кінець I тис. до н. е. — I тис. н. е.). — К.: Академперіодика, 2010. — 316 с. academia.edu | ua.bookfi.org | bookre.org | chtyvo.org.ua
6. Давня історія України: в 3-х томах. Голова ред. кол. П.П. Толочко. Київ : Наукова думка. Том 1: Первісне суспільство / Відповід. ред. В.Н. Станко. 1997. 560 с.
7. Давня історія України: в 3-х томах / Голова ред. кол. П.П. Толочко. Київ : Наукова думка. Том 2: Скіфо-антична доба / відп. ред. С.Д. Крижицький. 1998. 496 с.
8. Давня історія України: в 3-х томах [Текст] / голова ред. кол. П.П. Толочко. Том 3 : Слов'яно - руська доба / Ю. С. Асєєв [та ін.]; ред. П. П. Толочко. Київ, 2000. 695 с.
9. Демиденко Ю.Е. До питання про час винаходу луку та стріл // Археологія. – 1987. – Вип. 60. – С.1-6.
10. Енциклопедія трипільської цивілізації: У 2 т., 3 кн. К., 2004.
11. Етнічна історія давньої України. К., 2000.
12. Етногенез та етнічна історія населення Українських Карпат. Том 1. Археологія та антропологія. Львів. Інститут народознавства НАН України. 1999. 606 с.
13. Залізник Л.Л. Найдавніше минуле України. К.: Наукова думка, 1997.
14. Зубар В.М., Ліньова Є.А., Сон Н.О. Античний світ Північного Причорномор'я. К., 1999.
15. Історична наука: термінологічний і понятійний довідник: Навч. посіб. / В. Литвин, В. Гусєв, А. Слюсаренко та ін. К., 2002.
16. Історія цивілізації. Україна. Том 1: Від кіммерійців до Русі (X ст. до н. е. – IX ст.) / Упоряд. М. Ю. Відейко. Харків: Фоліо, 2019. 586 с.
17. Історія цивілізації. Україна. Том 2: Від Русі до Галицького князівства (900–1256) / Упоряд. О. Є. Черненко. Харків: Фоліо, 2021. 590 с.

18. Кам'яна доба України: Зб. наук. статей. - К., 2003.
19. Козак Д.Н. Пшеворська культура у Верхньому Подністрів'ї і Західному Побужжі. - К., 1984.
20. Крапивина В.В. Ольвия. Матеріальна культура I - IV вв. - К., 1993.
21. Крижицький С.Д., Зубар В.М., Русяєва А.С. Античні держави Північного Причорномор'я. Україна крізь віки, т. 2 / За заг. ред. В. Смоля. НАН України Інститут археології, Інститут історії України. – Київ: Альтернативи, 1998. – 352 с.
22. Кутайсов В.А. Керкитида в античну епоху. К., 2004. 326 с.
23. Методичні рекомендації з польової антропології / Козак О. Д., Потехіна І. Д., Слободян Т. І., Гупало В. Д. Львів. НДЦ "Рятівна археологічна служба" ІА НАН України, 2019. 108 с.
24. Словник-довідник з археології. –К.- 1989.
25. Смирнов С.В. Походження людства: питання професіоналізму дослідження проблеми в археології палеоліту // Археологія. - №3. С. - 52-65.
26. Степанчук В. М. Льодовики, мамонти та первісні люди: Україна мільйон років тому. К.: Наш час, 2007. 192 с.
27. Степанчук В. Нові дані до вивчення ранніх етапів освоєння території Східноєвропейської рівнини у палеоліті / В. Степанчук, С. Рижов, Ж. Матвіїшина, С. Кармазиненко // Кам'яна доба України : зб. наук. праць. К., 2008. Вип. 11. С. 23–41
28. Томенчук Б. Археологія городищ Галицької землі. Галицько-Буковинське Прикарпаття. Матеріали досліджень. 1976 – 2006 рр. – Івано-Франківськ, 2008.
29. Томенчук Б. Археологія некрополів Галича і Галицької землі. Одержавлення Християнізація. Івано-Франківськ: Гостинець, 2006. 328 с.
https://shron1.chtyvo.org.ua/Tomenchuk_Bohdan/Arkheolohiia_nekropoliv_Halyckoi_zemli_Oderzhavlennia_Khrystyianizatsiia_Ivano-Frankivsk.pdf?PHPSESSID=qov7g3qrb9f71tbr3s08hp85s5
30. Цвек О.В. Поселення східнотрипільської культури (короткий нарис). – К., 2006.

15. Інформаційні ресурси

<http://eeu-a.kiev.ua/>
<http://www.vgosau.kiev.ua/>
<http://www.dnabb.org/modules.php?name=GuestBL>
<http://starozhytnosti.org.ua/?cat=1>
http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Archeology/texts.html